

Životní prostředí v České republice

Iva Chludilová

Centrum pro výzkum veřejného mínění pravidelně pokládá několikrát do roka otázky týkající se životního prostředí. Část je zaměřena na chování samotných respondentů a jejich domácností, nakolik se sami snaží životnímu prostředí prospívat a zda se vůbec domnívají, že taková snaha může mít nějaký smysl. Jiné otázky se naopak věnují hodnocení činnosti různých institucí v oblasti ochrany životního prostředí a obecně chování firem, občanů a legislativě. Tomuto druhému okruhu otázek se chci věnovat ve svém příspěvku.

Podle výsledků říjnového výzkumu je s životním prostředím v České republice spokojeno 53 % občanů a nespokojeno 44 %. Příznivěji lidé hodnotí stav životního prostředí v místě svého bydliště. S ním je spokojeno 69 % a nespokojenost vyjádřilo 30 % občanů¹. Podrobnější výsledky ukazuje následující tabulka.

Tab 1: Spokojenost s životním prostředím (v %)

	velmi spokojen	spíše spokojen	spíše nespokojen	velmi nespokojen
v republice celkově	2	51	37	7
v bydlišti	8	61	24	6

Pozn.: dopočet do 100 v řádcích tvoří odpovědi „neví“

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-10

Se životním prostředím v místě svého bydliště jsou častěji spokojeni obyvatelé malých obcí do 1000 obyvatel a dále obyvatelé Jihočeského, Olomouckého, Středočeského a Jihomoravského kraje. Nespokojenost naopak panuje mezi obyvateli Prahy, Ústeckého a Moravskoslezského kraje. Méně spokojeni jsou také obyvatelé měst s 50 až 100 tisíci obyvateli.

Spokojenost s životním prostředím (v bydlišti i v ČR celkově) souvisí s životní úrovní dotazovaného – ti, kdo hodnotí svou životní úroveň jako dobrou, jsou s prostředím více spokojeni, a naopak – lidé, kteří si podle svých slov nežijí příliš dobře, hodnotí prostředí spíše negativně. Podobnou souvislost nacházíme v případě celkové spokojenosti se životem – vyšší spokojenost se životním prostředím vyjadřují ti, kdo jsou se svým životem spokojeni.

Časové srovnání spokojenosti s životním prostředím z posledních let nabízí následující tabulka.

Tab 2: Spokojenost s životním prostředím (v %) – časové srovnání

	spokojen			nespokojen		
	VI/2002	III/2004	XI/2004	VI/2002	III/2004	XI/2004
v republice celkově	40	47	53	53	46	44
v bydlišti	74	76	69	25	23	30

Pozn.: dopočet do 100 v řádcích tvoří odpovědi „neví“

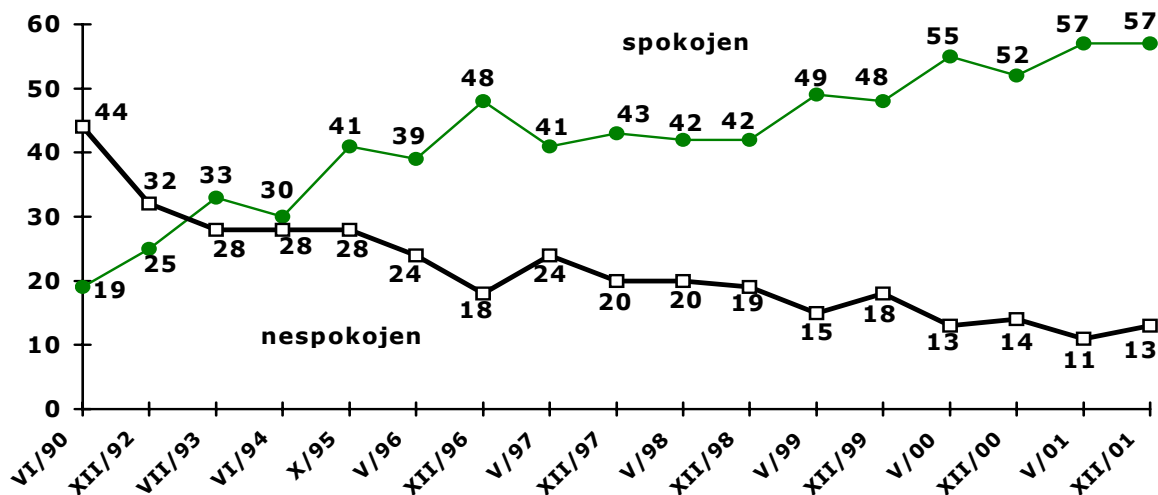
Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2002, 2004

Zatímco v případě životního prostředí v republice celkově spokojenost v průběhu posledních 2 let poměrně výrazně vzrostla, s prostředím v místě bydliště jsou lidé dnes spokojeni o trochu méně. Zatímco informace o prostředí v republice získávají lidé zřejmě spíše zprostředkovaně a s určitým zpožděním, v místě svého bydliště jsou očividně svědky proměn prostředí, vidí, že po silnici za jejich domem jezdí stále více aut, a že stavbě nového hypermarketu musela ustoupit skupina vrostlých stromů. Odtud může pramenit mírný nárůst nespokojenosti s prostředím v bydlišti.

¹ Otázka: „Jak jste spokojen s životním prostředím ve vašem bydlišti a v naší republice celkově?“

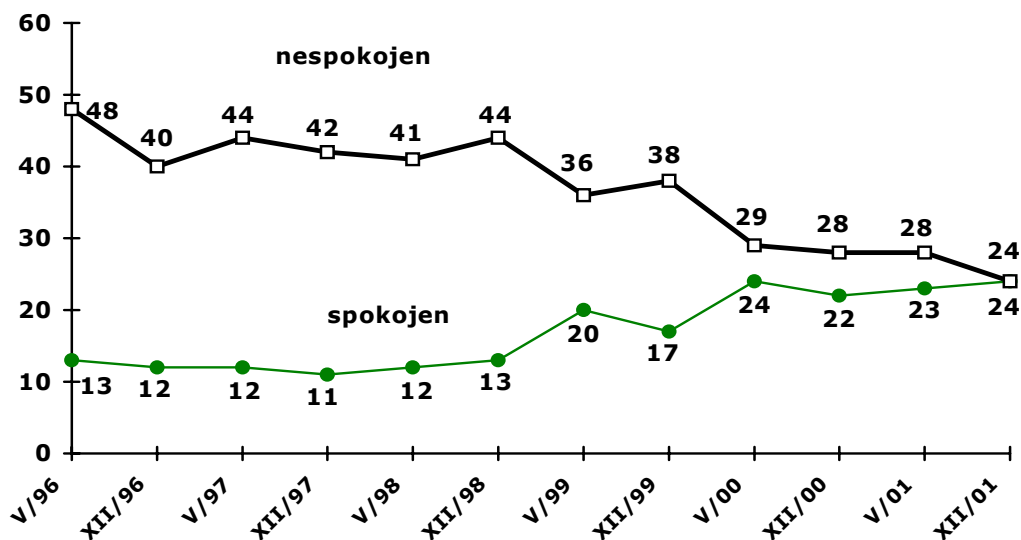
Stejná otázka byla pokládána již v 90. letech, výsledky však nejsou srovnatelné s nejnovějšími daty - byla nabízena jiná škála odpovědí. Dotázaným byla předkládána i možnost odpovědi „tak napůl spokojen“. (Dopočet do 100 % ke každé dvojici údajů v následujících dvou grafech tvoří kromě této neutrální odpovědi i možnost „nevím“.) Z grafů vyplývá, že spokojenost s životním prostředím v ČR i v místě bydliště stoupala po celé sledované období kromě let 1996-1998, kdy zůstávala na přibližně stejné úrovni.

Graf 1: Vývoj spokojenosti s živ. prostředím v místě bydliště

Zdroj: IVVM/CVVM

Graf 2: Vývoj spokojenosti s živ. prostředím v České republice

Zdroj: IVVM/CVVM

V další části říjnového výzkumu jsme dotázané požádali, aby posoudili situaci v několika oblastech souvisejících se životním prostředím. Jedná se vlastně o různé činnosti lidí, které mají vliv na kvalitu životního prostředí - chování občanů a firem k životnímu

prostředí, rozsah těžby surovin, otázku postihů poškozování prostředí². Podrobné výsledky najdete v následující tabulce.

Tab 3: Hodnocení situace v ČR (v %)

	velmi dobrá	spíše dobrá	spíše špatná	velmi špatná	neví	dobrá/ špatná
a) postih těch, kdo poškozují životní prostředí	0	15	49	26	10	15/75
b) chování podniků, firem k životnímu prostředí	0	14	54	24	8	14/78
c) chování občanů k životnímu prostředí	1	26	57	14	2	27/71
d) rozsah těžby nerostných surovin	1	20	37	13	29	21/50
e) rozsah těžby dřeva	0	15	39	26	20	15/65
f) úspornost spotřeby surovin a energií v naší výrobě	1	16	40	18	25	17/58
g) úspornost spotřeby surovin a energií občany	3	39	37	10	11	42/47
h) šetrnost k přírodním plochám při výstavbě	0	17	44	28	11	17/72
i) přísnost zákonů na ochranu životního prostředí	1	27	41	16	15	28/57

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-10

Jak naznačuje tabulka, ve všech nabízených položkách převažuje podíl negativních hodnocení nad pozitivními a to někdy velmi výrazně. Nejlépe z tohoto hodnocení vyšlo chování občanů v oblasti spotřeby surovin a energií. Naopak nejvíce lidé kritizují chování podniků a firem k životnímu prostředí a to, jak se přistupuje k přírodním plochám při výstavbě. Nespokojenost panuje také v otázce postihů těch, kdo životní prostředí poškozují, a vysoce negativně hodnotíme i chování nás samotných k životnímu prostředí.

Podívejme se nyní, kteří lidé vyjadřují spokojenost a nespokojenost s jednotlivými položkami. U všech nabízených položek souvisí hodnocení situace se spokojeností s životním prostředím jak v místě bydliště, tak v republice celkově. Dotázaní vyjadřující spokojenost se stavem prostředí považují za dobré chování občanů i firem k prostředí, spokojeni jsou s mírou těžby surovin, dobře podle nich funguje i legislativa v této oblasti.

Pouze u hodnocení chování občanů k životnímu prostředí se neukázala souvislost se žádnou z následujících sociodemografických charakteristik.

Ve všech případech (kromě hodnocení chování občanů) souvisí hodnocení s životní úrovní dotazovaného – ti, kdo ji označili jako dobrou, se častěji uchýlovali ke kladnému hodnocení situace.

Vzdělání se projevilo jen málokdy – vysokoškolsky vzdělaní více kritizovali úspornost občanů pokud jde o spotřebu surovin a energií, naopak spokojenější jsou s rozsahem těžby dřeva. Středoškolsky vzdělaní s maturitou častěji než ostatní negativně hodnotili těžbu nerostných surovin a postihy za poškozování životního prostředí.

Z hlediska věkových kategorií se odlišovali zejména mladí lidé (studenti) a to tak, že častěji nebyli schopni situaci v dané oblasti posoudit – týká se to postihů za poškozování životního prostředí, rozsahu těžby dřeva, úspornosti spotřeby surovin a energií občany a ohledů na přírodu při výstavbě. Občané v důchodovém věku častěji nevěděli, jak posoudit rozsah těžby a přísnost zákonů na ochranu prostředí. Lidé ve věku 45-59 let

² Otázka: „Jaká je podle Vás situace u nás, pokud jde o: a) postih těch, kdo poškozují životní prostředí, b) chování podniků, firem k životnímu prostředí, c) chování občanů k životnímu prostředí, d) rozsah těžby nerostných surovin, e) rozsah těžby dřeva, f) úspornost spotřeby surovin a energií v naší výrobě, g) úspornost spotřeby surovin a energií občany, h) šetrnost k přírodním plochám při výstavbě, i) přísnost zákonů na ochranu životního prostředí.“

lépe než ostatní hodnotili otázku postihů za poškozování přírody, ti o něco mladší – 30-44 let – negativně hodnotili rozsah těžby dřeva.

Ženy se zřejmě méně orientují v této problematice – častěji téměř ve všech položkách uváděly odpověď nevim. Muži lépe hodnotili situaci v oblasti těžby a úspornosti naší výroby.

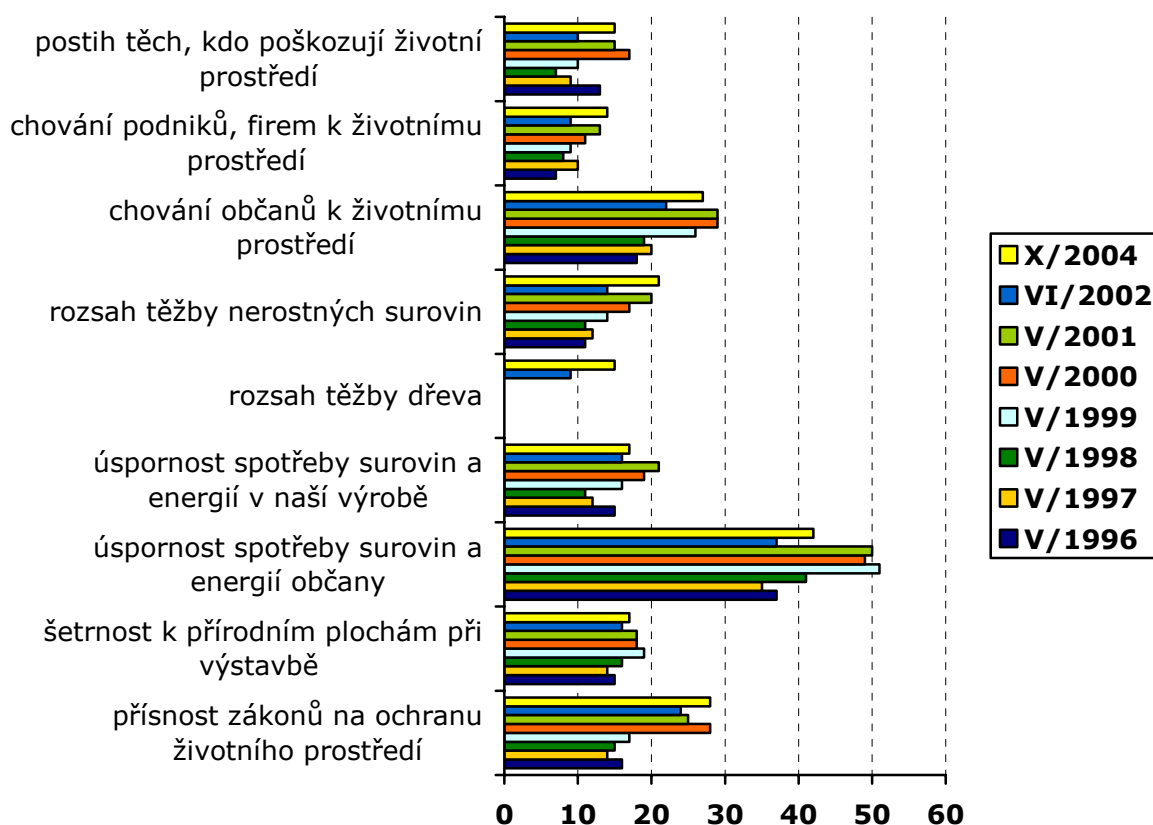
Do jaké míry se liší názory obyvatel různých krajů je zajímavé jen u několika málo položek. Chování podniků k životnímu prostředí pozitivněji hodnotí lidé žijící v Královehradeckém a Libereckém kraji, naopak spíše negativně obyvatelé Prahy, Zlínského a Jihomoravského kraje. Rozsah těžby nerostných surovin lépe hodnotili obyvatelé Moravskoslezského kraje, zatímco lidé z Usteckého kraje spíše negativně.

Z hlediska velikosti sídla, kde lidé žijí, se jistá souvislost ukázala v případě rozsahu těžby – tuto položku měli problém jakkoliv zhodnotit lidé z největších měst. Nakolik se lidé chovají úsporně v případě spotřeby surovin a energií vidí pozitivněji lidé z malých vesniček do 800 obyvatel, na rozdíl od obyvatel Prahy, kteří si o lidech v tomto ohledu velké iluze nedělají. Jako ohleduplnou k přírodě vidí výstavbu lidé z měst o 5-15 tisících obyvatel, zatímco obyvatelé měst o 30-80 tisících ji vidí hůře.

Potenciální voliči ODS a lidé preferující liberální typ politického programu hodnotí dobře šetrnost k přírodě při výstavbě a přísnost zákonů. Ekologicky zaměřeni občané jsou častěji než ostatní nespokojeni s šetrností k přírodě při výstavbě a s přísností zákonů na ochranu životního prostředí.

Následující dva grafy ukazují časové srovnání od roku 1996³.

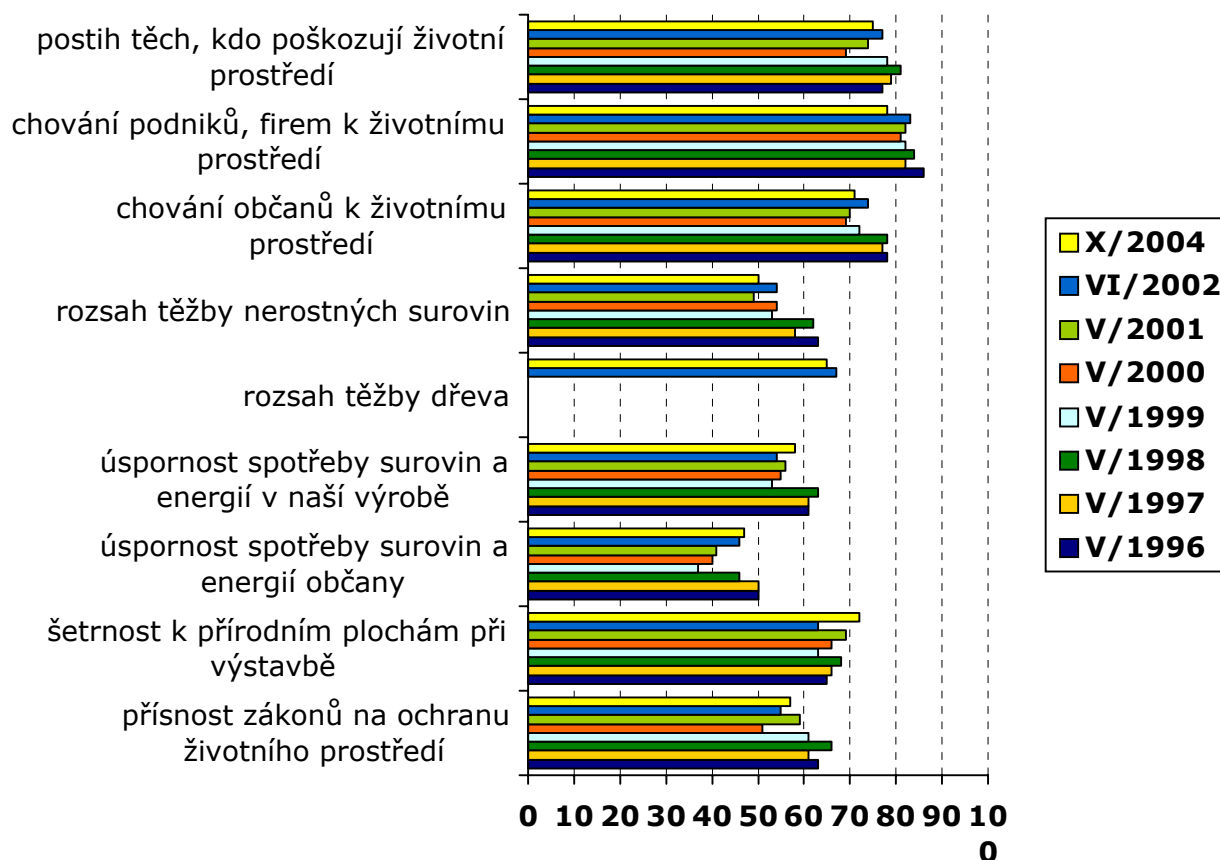
Graf 3: **Pozitivní hodnocení situace v ČR (v %) – časové srovnání**

³ V letech 1996 až 2001 byly některé položky pokládány v mírně odlišném znění: a) postih těch, kdo životní prostředí poškozují, d) rozsah těžby surovin u nás, g) úspornost spotřeby surovin a energií obyvatelstvem, h) šetrnost k přírodním plochám při výstavbě nových objektů

Zdroj: IVVM/CVVM

Graf 4: **Negativní hodnocení situace v ČR (v %) – časové srovnání**

Zdroj: IVVM/CVVM

Nejvýraznější změnu za sledované období prodělalo hodnocení zákonů na ochranu životního prostředí – jejich dnešní přísnost hodnotí dotázaní výrazně lépe než v druhé polovině devadesátých let. Mnohem příznivěji než v devadesátých letech dnes hodnotí i chování občanů k životnímu prostředí a rozsah těžby nerostných surovin. Zajímavé je, že hodnocení úspornosti spotřeby surovin a energií už pro občany tak příznivě nevyznívá – kolem roku 2000 se zlepšovalo, dnes však počet negativních hodnocení opět narůstá. Jednoznačný posun prodělalo za sledované období hodnocení šetrnosti k přírodním plochám při výstavbě, zde negativních hlasů v posledních letech spíše přibývá.

V další otázce jsme nabídli ke zhodnocení činnosti v oblasti ochrany životního prostředí šest institucí⁴.

Tab 4: Ochrana životního prostředí - hodnocení činnosti institucí (v %)

	velmi dobře	docela dobře	docela špatně	velmi špatně	neví	dobře/špatně
a) Vláda	2	33	38	10	17	35/48
b) Ministerstvo životního prostředí	4	48	28	7	13	52/35
c) Parlament	1	21	40	12	26	22/52
d) krajské úřady	2	34	26	6	32	36/32
e) obecní úřady	7	52	20	6	15	59/26
f) ekologické organizace	12	50	16	4	18	62/20

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-10

Z nabízených institucí byla nejlépe občany ohodnocena činnost ekologických organizací – téměř dvě třetiny dotázaných hodnotí jejich činnost v oblasti ochrany životního prostředí dobře. Pozitivní hodnocení výrazně převládá nad negativním také v případě obecních úřadů a Ministerstva životního prostředí. Naopak spíše negativně lidé hodnotí činnost Vlády a zcela nejhůře Parlament.

Spokojenost s činností všech výše uvedených institucí v oblasti ochrany životního prostředí vyslovili ti, kdo jsou spokojeni se stavem životního prostředí v ČR i ve svém bydlišti. Činnost všech výše uvedených institucí chválí občané, kteří vidí jako dobrou situaci v položkách nabízených v předchozí otázce – tj. chování a úspornost firem, občanů, rozsah těžby, přísnost zákonů a postihy, ohledy na přírodu při výstavbě.

Pozitivní hodnocení všech uvedených institucí uvádějí také dotázaní spokojení se svým životem. Velký vliv na hodnocení institucí má životní úroveň dotazovaného, neplatí to pouze u činnosti ekologických organizací. Lidé, kteří svou životní úroveň označili jako dobrou, hodnotí instituce lépe než ostatní. Činnost všech institucí kromě ekologických organizací kritizují lidé preferující ekologický typ politického programu.

Častěji to byli mladí lidé, studenti, kdo u většiny institucí častěji nevěděli, jak je ohodnotit - bylo tomu tak v případě Vlády, Parlamentu, krajských a obecních úřadů. Lidé v důchodovém věku zase naopak častěji nedokázali ohodnotit činnost ekologických organizací. S činností Vlády a obecních úřadů jsou však spokojenější než ostatní věkové kategorie.

Ženy mnohdy nedokážou instituci ohodnotit, zejména tomu tak bylo v případě Vlády a MŽP. Muži byli hodně nespokojeni s činností ekologů a Ministerstva ŽP.

Vysokoškolsky vzdělaní hodnotili lépe než ostatní činnost Vlády a Ministerstva životního prostředí. Ti, kdo mají vzdělání středoškolské s maturitou, vidí jako špatnou činnost Vlády, MŽP, Parlamentu i obecních úřadů.

Sympatizanti s ODS chválí činnost krajů a ekologů, nespokojeni jsou však s Vládou. Potenciální voliči KDÚ-ČSL více chválí činnost MŽP (které vede člen jejich strany). Voliči KSČM kritizují ekology. Sympatizanti ČSSD jsou více spokojeni s Vládou, MŽP, obcemi i ekology.

Ministerstvo životního prostředí pracuje dobře podle obyvatel malých obcí a měst, více ho kritizují lidé z měst velkých. Krajské úřady chválí obyvatelé měst o velikosti 100 tisíc až jeden milion obyvatel. Ekologické organizace, jejich činnost hodnotí kladně obyvatelé měst s 5-15 tisíci obyvatel, naopak nejméně se jejich činností zamlouvá Pražanům.

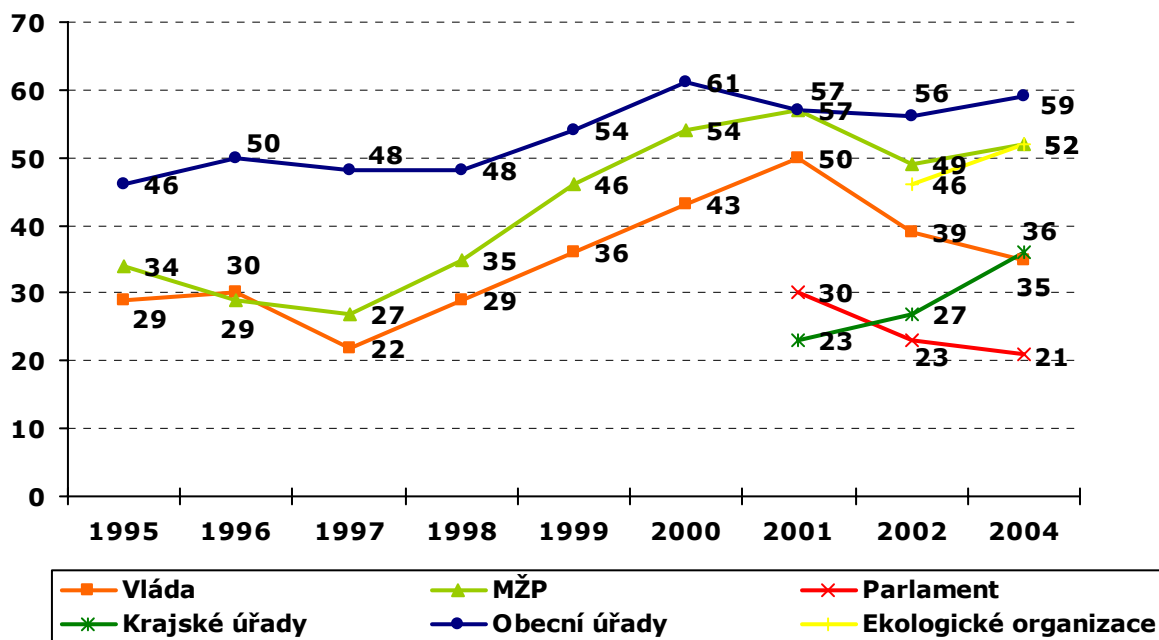
Na následujících dvou grafech najdeme časové srovnání hodnocení výše uvedených institucí od roku 1995, respektive 2001 a 2002.

⁴ Otázka: „Pokud jde o ochranu životního prostředí, jak hodnotíte činnost a) Vlády, b) Ministerstva životního prostředí, c) Parlamentu, d) Vašeho krajského úřadu, e) Vašeho obecního úřadu, f) ekologických organizací.“

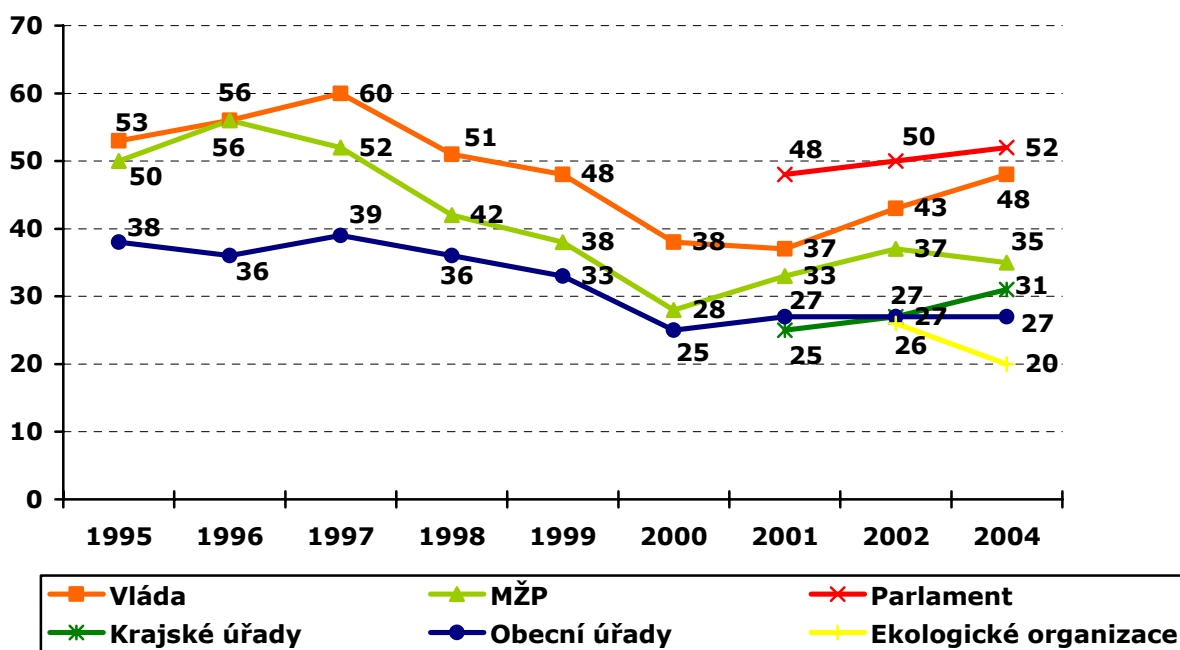
Hodnocení obecních úřadů a MŽP se za sledované období výrazně posunulo směrem k pozitivnějšímu. Hodnocení Vlády bylo v roce 2001 na vrcholu a od té doby se opět zhoršuje. Parlamentu hodnocenému od roku 2001 také pochvalné hlasy ubývají. Naopak krajské úřady jsou hodnoceny stále lépe. Ekologické organizace byly hodnoceny pouze v roce 2002 a letos jim dobrého hodnocení ještě přibýlo.

Graf 5: **Hodnocení činnosti institucí v oblasti ochrany ž.p.** (v %)

a) pozitivní hodnocení

b) negativní hodnocení

Připojím jen krátké shrnutí na závěr. V případě životního prostředí v České republice mírně převládá podíl spokojených občanů nad nespokojenými. Mnohem lépe se dívají na prostředí v místě bydliště. V poslední době zde však podíl spokojených mírně klesl, zatímco u prostředí v republice roste. Pokud dotázaní hodnotí chování občanů, firem či legislativu ve vztahu se životním prostředím, převažují negativní hlasy nad pochvalnými. Zatímco zejména chování občanů k životnímu prostředí se podle nás v poslední době zlepšilo, při výstavbě se berou ohledy na přírodu mnohem méně. Mezi institucemi, pokud jejich činnost hodnotíme s ohledem na ochranu životního prostředí, nejlépe dopadly ekologické organizace, obecní úřady a Ministerstvo životního prostředí, jejichž hodnocení se v posledních letech zlepšuje. Naopak špatně lidé hodnotili v oblasti ochrany prostředí činnost Vlády a Parlamentu, s nimiž jsou méně spokojeni než dříve. Ke kladnému hodnocení se uchylují především lidé, kteří svou životní úroveň označují jako dobrou, jsou spokojeni se svým životem. Spokojení se životním prostředím pak lépe hodnotí instituce, občany i firmy.